HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

בתלתא אמר להו מצות הגבלה בארבעה עבוד פרישה ורבנן סברי בתרי בשבא איקבע ירחא בתרי בשבא לא אמר להו ולא מידי משום חולשא דאורחא בתלתא אמר להו [1]ואתם תהיו לי בארבעה אמר להו מצות הגבלה בה' עבוד פרישה מיתיבי [2]וקדשתם היום ומחר קשיא לר' יוסי אמר לך ר' יוסי יום אחד הוסיף משה מדעתו דתניא [א]ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו הוסיף יום אחד מדעתו ופירש מן האשה ושבר את הלוחות הוסיף יום אחד מדעתו מאי דריש היום ומחר היום כמחר מה למחר לילו עמו אף היום לילו עמו ולילה דהאידנא נפקא ליה ש"מ תרי יומי לבר מהאידנא ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו דלא שריא שכינה עד צפרא דשבתא ופירש מן האשה מאי דריש נשא קל וחומר בעצמו אמר ומה ישראל שלא דברה שכינה עמהן אלא שעה אחת וקבע להן זמן אמרה תורה [3]והיו נכונים וגו' אל תגשו אני שכל שעה ושעה שכינה מדברת עמי ואינו קובע לי זמן על אחת כמה וכמה ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו דכתיב [4]לך אמור להם שובו לכם לאהליכם וכתיב בתריה [5]ואתה פה עמוד עמדי ואית דאמרי [6]פה אל פה אדבר בו שבר את הלוחות מאי דריש אמר ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה [7]וכל בן נכר לא יאכל בו התורה כולה [כאן] וישראל מומרים על אחת כמה וכמה ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו שנאמר [8]אשר שברת [ב]ואמר ר"ל °יישר כחך ששיברת ת"ש [9]והיו נכונים ליום השלישי קשיא לר' יוסי הא אמרינן יום אחד הוסיף משה מדעתו ת"ש שלישי שלישי בחדש ושלישי בשבת קשיא לרבנן אמרי לך רבנן הא מני ר' יוסי היא שלישי למאי לכדתניא [10]וישב משה את דברי העם אל ה' וכתיב [11]ויגד משה את דברי העם אל ה' מה אמר לו הקב"ה למשה ומה אמר להם משה לישראל ומה אמרו ישראל למשה ומה השיב משה לפני הגבורה זו מצות הגבלה דברי ר' יוסי בר יהודה רבי אומר בתחילה פירש עונשה דכתיב וישב משה דברים שמשבבין דעתו של אדם ולבסוף פירש מתן שכרה דכתיב ויגד משה דברים [ג]שמושכין לבו של אדם כאגדה ואיכא דאמרי בתחילה פירש מתן שכרה דכתיב וישב משה דברים שמשיבין דעתו של אדם ולבסוף פירש עונשה דכתיב ויגד משה דברים שקשין לאדם [ד]כגידין תא שמע ששי ששי בחודש ששי בשבת קשיא לרבנן הא נמי רבי יוסי היא ששי למאי רבא אמר

לחנייתן

בתלתא אמר להו מצות הגבלה. שהדברים שנאמרו לו בשני ירד לערב ואמרן לישראל כדכתיב ויבא משה ויקרא לזקני העם וגו'[ה] ולמחרת השכים ועלה וישב משה את דברי העם וגו' כדאמר כל עליותיו בהשכמה היו ובו ביום נאמר לו הנה אנכי בא אליך בעב וגו' ומצות הגבלתם דהשמרו לכם עלות בהר אע"פ שהיא כתובה אחר וקדשתם היום ומחר שהיא מצות פרישה קודם לכן נאמרה דכתיב בההיא עלייה שעלה בשלישי להשיב להקב"ה דברי העם דנעשה (ונשמע) הנה אנכי בא אליך וסיפא דקרא ויגד משה את דברי העם וגו' וכי מה דברי העם יש כאן אלא מצות הגבלה נאמר לו בו ביום ולקמן תניא לה הכי ולערב אמרה לישראל ולמחרת בד' השכים ועלה והגיד שקבלו עליהם מצות הגבלה ונאמרה לו מצות פרישה וקדשתם היום ומחר ואע"פ שיש עוד ג' ימים עד יום שבת האמרינן לקמן לר"י דמשה הוסיף יום אחד מדעתו: **היום ומחר.** משמע בה' נאמר לו לפרוש ה' וו': **אמר לך ר' יוסי.** לעולם ברביעי נאמר לו לפרוש ד' וה' והוא הוסיף יום אחד והסכים הקב"ה לדעתו: **ופירש מן האשה.** לגמרי לאחר מתן תורה מיד משפירש עם חביריו שוב לא חזר לתשמיש: **אף היום.** צריך להיות לילו עמו והא לא אפשר: **וקבע להם זמן.** אימתי ידבר עמהם: **אמרה תורה והיו נכונים וגו'.** (א) פירשו מנשותיהן: **ולא קבע לי זמן.** לדבורו שאוכל לפרוש קודם לכן: **לאהליכם.** להתיר נשותיכם לתשמיש שאסרתי לכם: **בן נכר.** מומר[ו] שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים: **התורה כולה.** תלויה בלוחות הללו וישראל מומרים[ז] על אחת כמה וכמה שאינם כדי לה: **אשר.** אישור שאישרו ושיבחו על שבירתן: ה"ג **והיו נכונים ליום השלישי.** ול"ג והיו נכונים לשלשת ימים: **הא אמרן יום אחד הוסיף.** והאי קרא דוהיו נכונים ליום השלישי קודשא בריך הוא אמר ליה (ב) ומשה אמר להן היו נכונים לשלשת ימים ולא אמר ליום השלישי אלא פירשו ג' ימים וקרא דכתיב ויהי ביום השלישי בהיות הבקר[ח] שלישי לימים שלמים שלינן עמם קאמר: **ת"ש.** דתניא בברייתא הכי שלישי בחדש היה שלישי בשבת היה ולקמן בעי שלישי קמא למאי ע"כ במילתא דשלישי קמיירי וקאמר עלה שלישי זה שלישי בחדש: **קשיא לרבנן.** דשמעינן בחד בשבא איקבע ירחא א"כ על כרחך בתרי בשבת אמר ואתם תהיו בתלתא הגבלה בארבעה פרישה ובשביעי ניתנה תורה דהא לכ"ע בשבת ניתנה תורה: **לכדתניא כו'.** והכי קאמר יום שלישי לדברים שהתחיל משה להמשיך לבם של ישראל ולפרש עונשן ומתן שכרן ואותו יום היה שלישי בחדש שלישי בשבת ורבי יוסי קאמר לה: **וישב ויגד וכי מה אמר הקב"ה למשה.** בין וישב משה דנעשה (ונשמע) לויגד משה שאמר להן לישראל ומה אמרו ישראל למשה על כך שהוצרך משה להגיד למקום והלא לא נאמר בינתים אלא הנה אנכי בא וגו': **זו מצות הגבלה.** שאע"פ שכתובה אחר מצות פרישה בשלישי נאמרה לו והוצרך להשיב שקבלו עליהן: **עונשה.** של תורה: **משבבין.** כמו וילך שובב (ישעיה נז) שמונעין מלקבל שאם יקבלו יענשו הדברים הללו משבבין את לבם מן המקום ואף על פי כן קיבלו עליהן: **כגידין.** ירק מר: **ששי ששי בחדש כו'.** לקמיה בעי ששי קמא למאי דהכא ליכא למימר ששי לאותן דברים דבשלמא שלישי דברייתא לעיל איכא למימר דאיירי בהו דהא כל ג' ימים היה משה מדבר באותן הדברים דעל כרחיך ויגד משה בד' כתיב דברים שקבלו בג': **קשיא לרבנן.** דמשמע דבחד בשבא איקבע ירחא:

לחנייתן

היום כמחר. אין זו דרשה גמורה [א]אלא משמע דהיום ממש[ב] דאי לאו הכי[ג] אין זה מדעתו: **ומה ישראל כו'.** וא"ת[ד] מאי קאמר [ט](דהוסיף) מדעתו דאורייתא הוא דק"ו ניתן לידרש[ה] וי"ל דלא הוי ק"ו גמור דשאני התם[ו] משום עשרת הדברות:

וקבע להם זמן. תימה לר"י דהיא הנותנת דמשום שקבע להם זמן וידעו שבאותו יום ודאי תדבר שכינה עמהם הוצרכו לפרוש אבל הוא מספק למה יפרוש[ז] וי"ל דלהם נמי איכא ספיקא שמא לא תפלוט והכי עביד ק"ו ומה ישראל שקבע להן זמן וא"כ לא היו צריכים לפרוש משום קרי דביום אחד היה די אפ"ה משום חשש פליטה שהיא קלה הוזקקו לפרוש אני שלא קבע לי זמן ויש חשש[ח] קרי שהוא חמור לא כ"ש שיש לי לפרוש:

ואתה פה עמוד עמדי. וא"ת מנלן דפירש משה מדעתו קודם ושוב הסכים הקב"ה על ידו שמא זה הוא צווי גמור שצוה לו לפרוש[ט] ותירץ ר"ת דאם איתא דמחמת צווי הקב"ה פירש ולא מדעתו היאך היה מערער אהרן ומרים דכתיב ותדבר מרים ואהרן במשה[י] אלא ודאי מתחלה פירש ממנה לגמרי משה מדעתו[יא] ואע"ג דהסכים הקב"ה על ידו מ"מ נתרעמו עליו לפי שאילו לא פירש מדעתו לא היה הקב"ה מסכים דבדרך [י]שאדם הולך בה מוליכין אותו[יב] שהרי לאהרן ומרים לא אמר לפרוש אע"ג שגם עמהם היה מדבר ומיהו קשה דמשמע במדרש שלא ידעו זמן גדול שפירש ממנה גבי אלדד ומידד שהיו מתנבאים שאמרה מרים אשרי נשותיהן של אלו שנתמנו בעליהן פרנסין על הציבור אמרה צפורה אוי להם לנשותיהם של אלו שמיום שנתייחדה שכינה עם אחיך פירש ממני מיד ותדבר מרים ואהרן במשה משמע שלא ידעו קודם לכן וכי לא ידעו הא דכתיב ואתה פה עמוד עמדי ואור"ת דודאי ידעו אבל היו סבורין שפירש ע"פ הדבור עד שאמרה להם צפורה שמדעתו פירש ממנה מתחלה[יג]:

ומה פסח כו'. [יד]אין זה ק"ו[כ] גמור דאם מומר אסור בפסח שהוא קרבן[טו] מ"מ לא היה לו למנוע מליתן להם התורה ולהחזירם בתשובה[טז]:

קשיא לרבנן. פי' למה שפירש רבא לעיל דבקביעא דירחא פליגי:

כאשר

מסורת הש"ס

א) יבמות סב. [עי' אדר"נ פ"ב חשיב עוד אחד], ב) ב"ב יד: יבמות סב. מנחות צט:, ג) [חגיגה יד.], ד) [תרגום של הנני מאכיל את העם הזה לענה מרה כגידין ערוך ערך גד ט], ה) [שמות יט], ו) בס"א: משומד, ז) בס"א: משומדים, ח) [שמות יט], ט) [נ"ל דפירש], י) [כדאיתא מכות י:], כ) [עי' אדר"נ פ"ב ק"ו אחר איתא שם],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אמרה תורה וכו' יפרשו מנשותיהן: (ב) ד"ה הא אמרן וכו' א"ל למשה ומשה אמר להן:

גליון הש"ס

גמ' ואמר ר"ל יישר. אשר כמו ישר ובא האל"ף במקום היו"ד וכן אשרו חמוץ (ישעיה א') כמו ישרו חמוץ:

מוסף רש"י

הוסיף משה מדעתו. הקב"ה א"ל וקדשתם היום ומחר, והוא אמר היו נכונים לשלשת ימים (יבמות סב.). עד צפרא דשבתא. דעבוד פרישה בארבע בשבתא ופירשו חמישי וששי שלמים ובשבתא שריא שכינה והוא שלישי לימים השלמים, ויום א' לא חשיב שלא היה לילו עמו (שם). ואינו קובע לי זמן. אימתי ידבר עמי שאפרוש יום אחד קודם (שם). לאהליכם. לנשיכם (שם). אשר שברת. ולא א"ל בלשון כעס, ש"מ הסכימה עמו דעת השכינה כשביטל תורה ושיברן כיון דנתכוין לטובה (מנחות צט:). יישר כחך. אשר לשון יישר (יבמות שם) לשון חוזק (כתובות פה.).

רבינו חננאל

הרבה]. וכי תניא פרט לשכבת זרע שהסריחה, דפרשה מן האשה, אבל שפרשה מן האיש טמאה כל זמן שהיא לחה. והיכי דמי אפי' הבא על הזכור, אם פלט הזכור את שכבת זרעו כל זמן שהיא ליחה טמאה. ומנא לן, מדקא מיבעיא ליה לרב פפא שכבת זרע במעי בהמה מהו, וקא מסתפקא משום דלית לה פרוזדור, דאלמא פרוזדור דאשה הוא דמסרחא, ואם פלטתה אחר שלש עונות שלימות טהורה, ובהמה דלית לה פרוזדור מספקא מלתא משום דלא איפשיטא ועבדינן לחומרא. אבל זכר דלית ליה פרוזדור לא מסרחא שכבת זרע במעיו ופשיטא דטמאה. ובמעי גויה אף אינון חביל גופייהו כישר[אל] כד פלטה לה אחר שלשה טהורה. תנן רבנן בששה לחודש נתנו עשר דברות לישראל ר' יוסי אומר בשבעה בו. אמר רבה דכולי עלמא בראש חדש סיון באו מדבר סיני וביום שבת נתנו עשר דברות, ובקביעא דסיון פליגי, רבנן סברי בתרין בשבא איקבע סיון דההיא שתא, ושבת ששה בו. ור' יוסי סבר בחד בשבא איקבע, ושבת שבעה בו. רבנן דסברי בתרין בשבא הוה קבועיה, ומפורש בתורה דההוא יומא שחנו במדבר סיני ויחן שם ישראל נגד ההר ומשה עלה אל האלהים, ואמר ליה למימר לישראל אתם ראיתם וגו', וקאמרי רבנן דההוא יומא לא אמר להו משה לישראל מידי משום חולשא דאורחא וטירחיה, בשלישי אמר להו האי מימרא ויבא משה וגו', ברביעי עבד להו הגבלה דקאמר והגבלת את העם וגו', ואע"ג דכתיבא בתר הפרשה, קבלה היא דהיא הות תחלה. בחמישי עבד להו פרישה שלא יגשו אל אשה, שלא תפלטו שכבת זרע בשעת מתן [תורה] ותיטמא [מהן]. והא פרישנן דר' אלעזר בן עזריה הכין סבר. ואף הלכתא דאמרה ר' יוחנן שלש עונות שלימות מעת לעת, סלקא לפום הכין. ושמעו דברות בצפרא דשבתא, דהוא ו' בחודש. ר' יוסי דסבר בחד בשבא הוה קבועיה, אמר לך בחד בשבא לא אמר להו ולא מידי, משום חוליא דארעא, בתרין אמר להו ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגו', בתלתא הגבלה, בארבע פרישה. וסלקא לר' ישמעאל ור' עקיבא כדפרישנא לעילא. ומקשינן אי ר' יוסי דאמר מן צפרא דארבעה עבוד פרישה קרא דכתיב לך אל העם וקדשתם היום ומחר, דאלמא היום חמשה ולמחר מעלי, ולשבת שמעו דברות. **ופריקנן** אמר לך ר' יוסי בארבעה הוא דאמר ליה רחמנא וקדשתם היום ומחר, ודרש משה דלאו היום האידנא דהוא יומא דארבעה, אלא הכי קאמר שני ימים דדמי להדדי, כי ביום השלישי ירד ה' וצריך למהוי היום כמחר תרוייהו לילותיהם עמהם, והכי קאמר יום ומחר שלו ואינון מתחלת חמישי ומנא לן דהסכימה דעתו לדעת המקום והסכים הקב"ה על ידו, דהא לא שראי שכינה עד שבתא. ולרבנן היום ומחר חמשה ומעלי, ולא צריכי לילו עמו. אבל קרא דאמר להו משה לישראל היו נכונים לשלשת ימים לית מוכח, ולא קשי לא למר ולא למר. **ת"ש שלישי לחודש שלישי בשבת.** אלמא ריש ירחא בחד בשבא. ופרקי' הא מני ר' יוסי היא. **ואיבעיא לן** האי שלישי דקאמר ר' יוסי הוא שלישי לשבת ולחודש, ולמאי אצטריך ליה והי יומא ניהו. ופריש, כיון דבשני אמר להו ואתם תהיו לי, בשלישי וגו' וישב משה, והוא יום הגבלה לר' יוסי בר' יהודה, ולרבי הוא יום שהודיען עונשה ומתן שכרה שמשבבין לבו של אדם, דקאמר [נ"א: מדאמר] שהודיען עונשה פי' ששוברין לבו של אדם, ונפיק מן כי שבבים יהיה עגלי שומרון. ומן לשון ארמי נמי ידוע הוא. **שקשין כגידין,** דקאמר דל דגש פרשוהו רבנן בלשון ארמית הרזוקלאלי והוא בטיית חנטל, ואיתא ביום הכפורים לעניין מן כזרע גד. **ת"ש ששי ששי בחודש** ששי בשבת, הא נמי רב יוסי. והאי ששי למאי דקא' ביה הכי. רבה אמר ששי

תורה אור השלם

1 וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: שמות יט ו

2 וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵךְ אֶל הָעָם וְקִדַּשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וְכִבְּסוּ שִׂמְלֹתָם: שמות יט י

3 וַיֹּאמֶר אֶל הָעָם הֱיוּ נְכֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים אַל תִּגְּשׁוּ אֶל אִשָּׁה: שמות יט טו

4 לֵךְ אֱמֹר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לְאָהֳלֵיכֶם: דברים ה כז

5 וְאַתָּה פֹּה עֲמֹד עִמָּדִי וַאֲדַבְּרָה אֵלֶיךָ אֵת כָּל הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תְּלַמְּדֵם וְעָשׂוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לְרִשְׁתָּהּ: דברים ה כח

6 פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֶּר בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת וּתְמֻנַת יְיָ יַבִּיט וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה: במדבר יב ח

7 וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפָּסַח כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ: שמות יב מג

8 וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל הַלֻּחֹת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ: שמות לד א

9 וְהָיוּ נְכֹנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי יֵרֵד יְיָ לְעֵינֵי כָל הָעָם עַל הַר סִינָי: שמות יט יא

10 וַיַּעֲנוּ כָל הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ נַעֲשֶׂה וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל יְיָ: שמות יט ח

11 וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל יְיָ: שמות יט ט

מוסף תוספות

א. דכיון דכתיב והיו נכונים ליום השלישי פשטיה דקרא ליום הציווי קאמר, [דאם רצה הקב"ה היה אומר לו היו נכונים ליום הרביעי כדלקמן, אלא הוא ודאי לשלישי אמר. רמב"ן]. ואי משום דכתיב היום ומחר לא משמע איפכא שהרי אפילו בחצי היום שייך למימר היום ומחר. חי' הר"ן. ב. אותו יום שהוא עומד בו משמע. חי' הר"ן. ג. כיון דמדרש דרש. חי' הר"ן. ד. כיון דק"ו גמור הוא דרש א"כ. תוס' הרא"ש. ה. [ו]משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן הוא. תוס' הרא"ש. ו. [ד]דוקא אז אמר לבטל. תוס' יבמות סב. ז. [ד]א"כ יבטל מפריה ורביה. תוס' הרא"ש. ח. שמא יתייחד עמו הדיבור בעת שהוא בעל. תוס' הרא"ש. ט. כי הדיבור הזה נאמר למשה מיד לאחר מתן תורה כשהותרו ישראל ולא ראינו למשה שפירש מן האשה עד לאחר מכן. ריטב"א. שהרי עם כל ישראל פירש קודם מתן תורה וכשהיה לו לחזור עם כל ישראל צוה לו הקב"ה ואמר לו ואתה פה עמוד עמדי. תוס' הרא"ש. י. על אודות האשה. תוס' הרא"ש. יא. ועשה לה אהל בפני עצמה או שנתן לה גט ואח"כ הסכים הקב"ה על ידו. תוס' הרא"ש. יב. וסייעוהו בבא לטהר. תוס' יבמות סב. יג. ועל אותה פרישה ערערו דע"י אותה פרישה הסכים הקב"ה על ידו. תוס' הרא"ש. יד. וא"ת כיון דק"ו דרש א"כ לאו מדעתו עשה, י"ל. תוס' הרא"ש. טו. [ו]אכילת קדשים שאני. תוס' הרא"ש. טז. ואולי יקיימוה ויתכפרו, אלא הוא עשה כעין ק"ו קצת לחוש על כבודו של מקום וכעין הבא ליטמא פותחין לו (לקמן קד.). ריטב"א.